

Sofronka slaví 70 let. Plzeňské arboretum ukrývá borovice z celého světa

Arboretum Sofronka v Plzni Bolevci, zapsané na mezinárodním seznamu nejvýznamnějších botanických zahrad a arboret, slaví 70 let od svého založení lesnickým odborníkem a přírodovědcem Karlem Kaňákem. Vzniklo jako vědecké pracoviště Výzkumného ústavu lesního hospodářství a myslivosti, určené pro výzkum a šlechtění borovic. Na odborné exkurze sem jezdí studenti i odborníci z celého světa. Plzeň, která toto arboretum převzala v roce 2010, v něm pořádá environmentální programy zaměřené na les a život v něm. Plochy s borovicemi vysázenými ze semínek z celého světa tak stále slouží lesnickému výzkumu i edukaci dětí a dospělých. Arboretum je nyní v péči Správy veřejného statku města Plzně a je otevřeno veřejnosti.

„Když se člověk seznámí s historií arboreta Sofronka, uvědomí si, jak významnou lesní zahradu město Plzeň převzalo. Jsem rád, že nyní slouží vzdělávání přímo v přírodě, nejen lesnickému výzkumu. Měli bychom být hrdí, že zde máme lokalitu zapsanou na mezinárodním seznamu nejvýznamnějších botanických zahrad a arboret,“ řekl **Aleš Tolar**, náměstek primátora pro oblast dopravy a životního prostředí.

„Můj otec, Karel Kaňák, dostal v roce 1956 na starosti šlechtění a výzkum borovice lesní v tehdejší Československu. Protože zde chyběl objekt, který by byl k takovému účelu vhodný, rozhodl se založit specializované lesnické arboretum pro borovice. Chodily nám tak poštou semínka borovic z celého světa. Na oplátku nabízel semínka českých dřevin, nejčastěji jesenický modřín. Ten byl ve všech provenienčních pokusech na prvním místě, tak byl velice žádaný. Arboretum vzniklo zde, protože otec byl Plzeňák a severní okraj Plzně je ideální pro pěstování borovic: je zde suchá písčitá půda s nedostatkem živin a vláhy, pro náročnější druhy nevyhovující. Navíc v té době zde bylo asi 12 ha lesa v mýtním věku, které byly určené ke smýcení. První oplocenou školku otec založil na deputátních loukách a políčkách, které patřily ke zdejší hájovně. Tam začal vysévat první semínka,“ zavzpomínal na počátky Arboreta Sofronka **Jan Kaňák**, syn zakladatele arboreta, jeho pokračovatel a expert na borovice.

V lesním arboretu se z počtu cca 120 druhů zkoušelo pěstovat 68 druhů borovic. Některé rostou bez problémů i v tisících, jiné se nepodařilo vypěstovat ani po několikáté, hlavně kvůli místním klimatickým podmínkám. Dosud na Sofronce přežilo 40 druhů a 15 mezidruhových kříženců. Přitom 16 druhů je zastoupeno reprezentativně, tedy vzorky různého původu, tzv. proveniencemi. Borovice lesní má ze všech dřevin největší areál svého rozšíření, a právě na Sofronce má největší zastoupení proveniencí na světě – celkem 256. Všechny zde zastoupené druhy popisuje a dokumentuje kniha o borovicích vydaná s finančním přispěním příslušného Městského obvodu Plzeň 1.

V arboretu na Sofronce je od roku 1960 meteorologická stanice, která od roku 1969 přešla pod Hydrometeorologický ústav i s Janem Kaňákem, v té době nejmladším pozorovatelem. Stanice známá pod názvem Plzeň – Bolevec je pro Plzeň reprezentativní, protože Profesionální meteostanice Plzeň – Mikulka má zatím krátkou dobu pozorování. Z klimatologického hlediska je lokalita zajímavá výskytem extrémních teplot v létě i v zimě. Zdejší písčité podloží se v létě velmi rychle přehřívá a sálá, takže teploty vystupují abnormálně vysoko. „Třeba letos jsme měli asi třikrát nejvyšší teplotu v republice a naměřená hodnota 41,5 °C byla druhou nejvyšší teplotou v republice,“ popsal Jan Kaňák a dodal: „Extrémní mrazy v zimě jsou zase způsobeny především tím, že Sofronka je v mrazové kotlině, kam stéká studený vzduch z okolních kopců,

z Orlíku a z Doubí. Minimální zde naměřená teplota od roku 1969 činí mínus 30 °C. Takže rozdíl teplot je více než 70 stupňů, což limituje přežití citlivých druhů borovic. V současné době už měření probíhají plně automaticky. Pro studium vlivu klimatu na různé druhy borovic je zdejší meteostanice naprosto zásadní.“

Sofronka je především lesnické arboretum, a tak byly veškeré výsadby sázeny lesnickým způsobem v pravidelném sponu. Nepoužívaly se žádné výchovné zásahy, prořezávky a probírky, ani podpůrné prostředky jako chemická ochrana či hnojení. Funguje zde jen přírodní výběr, který je jediný objektivní. Každá výzkumná plocha představuje většinou obdélník 13 x 15 metrů, kde bylo vysazeno 195 sazenic ve sponu 1 x 1 m. „Provenienční pokusy vytvářejí základ porozumění geografické proměnlivosti lesních dřevin. Provenienční výzkum poskytuje základ využitelný k praktickému šlechtění a dává smysl, když je provenienčních ploch co nejvíce a výzkum se vyhodnocuje v čase co možná nejdéle. Proto je důležité, aby i lokality, jako je Sofronka, zůstaly co nejdéle v provozu a co nejdéle se pravidelně vyhodnocovaly. Nyní, v době, kdy se mění klimatické podmínky, je to o to významnější,“ uvedl profesor **Milan Lstibůrek** z Fakulty lesnické a dřevařské ČZU v Praze, zakladatel katedry lesnické genetiky a fyziologie, který do Sofronky jezdí v rámci výuky se studenty i se zahraničními experty.

„V současnosti probíhají na Sofronce environmentální programy, během kterých se děti vzdělávají nenucenou formou o přírodních zákonitostech, navštěvují obůrku s daňky, naučnou stezku o včelařství i tu o zdejších borovicích. Na horní ploše arboreta byl pro tyto účely vybudován environmentální areál. Probíhají tu různé akce pro školy i pro veřejnost – Den lesa, dvakrát do roka výstava hub s mykologickou poradnou, Víkend otevřených zahrad či Včelí dny,“ sdělila vedoucí oddělení pro práci s veřejností a lesní pedagogiku Správy veřejného statku města Plzně **Martina Kovářiková**.

„Sofronkou projde za rok asi deset tisíc dětí z plzeňských i mimoplzeňských škol. Učení o přírodě v přírodě má určitě mnohem vyšší váhu, než když se podobné téma probírá ve škole,“ řekl **Jan Kaňák**, emeritní vedoucí arboreta, který zde pracuje od roku 1977 a žije od roku 1967, od svých 15 let.

Správa veřejného statku města Plzně je příspěvkovou organizací města Plzně, která se dle statutu města stará o městské nemovitosti, jejich údržbu a rozvoj. V její kompetenci tedy jsou správa, údržba městských komunikací včetně některých chodníků a stezek, správa veřejného osvětlení a světelného signalizačního značení, správa infrastruktury pro provoz veřejné dopravy, správa a údržba lesů, rybníků ale i většiny kašen, fontán, pump a pítek a vybraných parků a lesoparků, jako jsou např. Borský park, Lochotínský park, Lobežský park, park Potoční a Košutecké jezírko či lesoparky Homolka a Špitálský les.